

(K) Manifestum¹

„Egyesek ácskapoccsal jönnek, az érdekes, szenvedek tőle, lévén mimóza.”

(Kukorelly Endre)²

„– Attól még nem lesz valami valami, hogy valamilyen nem.”

(Erdély Miklós: Metán)

„Azon az őszön! Azon az őszön! – Azon az ősszel.

A fogalmazás nem a legerősebb oldalam”

(Tasnádi Attila: Naumburg és környéke)

I.

Kukorelly áprilisban lesz hetvenéves.³ Örület! Ez a levél. Görfől Balázs küldi, mondom is magamban, tényleg örület. Jelenkor és köszöntő összeállítás, főleg kispróza, novella. Nem lehet nemet mondani, pedig tudom, szorongani fogok, mit írok, hogyan írok. Írok és olvassák. Félelem. Jogos félelem, mert megoldhatatlan, hogy pont az a két szó kerüljön egymás mellé, ami kell. Ledermed ettől az ember. Lehetetlen helyzetből kell kihozni a maximumot. Nem kell megijedni, csak csinálni. Ha félsz, ne íj.

II.

Előveszem a naplómát, nem napló, jegyzet, szemináriumi jegyzet, különféle füzetek, ennek például Chagall van az elején. Nem szeretem Chagallt, nagyjából mindenkit jobban szeretek Chagallnál. 2014. július 10., nagymamámtól tanultam, mindig kell írni dátumot, Szekszárd,⁴ ezt is felírtam, Kukorelly-szeminárium, ezt is. Az első jegyzet: Jegyzeteket csinálni, mindig dokumentálni. Második: kortárs irodalmat olvasni. Harmadik: „írom vers, ahogy jön”, alatta Hazaffy Vrai János. Nem értem. Amikor leírtam, azt hittem, érteni fogom, hogy egyszer leírom, és életem végéig tudni fogom, mire gondoltam. Ülnek a tanítványaim, nézem őket, nem írnak semmit. Mondom, írják le. Higgyenek nekem, el fogják felejteni, most azt hiszik, amit mondok, evidens, hogy tudják, hogy innentől benne van a fejükben. Nem tudják, nincs benne. Ha benne van, majd kimegy. Nem írnak továbbra

¹ Kukorelly-mondatok tárháza, emlékezetből, szemináriumi jegyzetektől, interjúkból, íróársak emlékeiből

² Változatok: „Anyukám mindig mondta, hogy mimóza vagyok.” „Én mimóza egy lélek vagyok.” „Érezhette, mennyire mimóza vagyok.” „Nem esett jól mimóza lelkenek, az tény.”

³ A pontos dátum április 26., az évszám kikövetkeztethető.

⁴ Szekszárdi Magasiskola – Írói alkotótábor és Mesterkurzus, 2014-ben Kukorelly két előadást tartott.

se semmit. Rákeresek Hazaffyra, igazából Hazafi.⁵ Mitől író valaki? Vannak erre válaszok. Megjelenik egy könyve például. Megjelenik sok könyve. Megjelenik néhány könyve. Író az, aki ír. Író az, aki annak mondja magát. Író az, aki meghozza ezt a döntést, ez már a válasz, amit felírtam a füzetbe, még mindig július 10. Innentől nem az íróság, a döntés kötelez. Át kell alakítani, ezt kihúztam, helyette azt írtam, átalakul a létezéshez való viszonya. Tehát nem kell átalakítani, átalakul magától. Az írónak az írás probléma. Százból kilencvenkilenc zsákutca. Vagy 100-ból 99 zsákutca. Százból 99 zsákutca. 100-ból kilencvenkilenc zsákutca.⁶ Ha túl könnyű, hagyd abba. Ezek szerint lesz túl könnyű? Prózaírók írjanak verset, versírók írjanak prózát.⁷

III.

Az írás tükör.⁸ Királyi útja annak, hogy az ember megismerheti önmagát. Ilyenolyan, torzít, törött, repedt-szakadt. Lehet szép, lehet ronda, lehet szörnyű. Rilkei értelemben szörnyű. Nem szörnyű, iszonyú, schrecklich.⁹ Kegyetlenül őszinte a processzus. Persze csak ha rendesen írsz, úgynevezett nem szépírás, nem fogalmazol, kerülni a fogalmazást,¹⁰ kerülni a meghatódást. Az őszinte, autentikus beszéd mindenkit lenyűgöz. „Legyél őszinte. Legyek őszinte. Őszinte leszek. Kukorelly 66 éves, nem hiszem el. Most őszinte vagyok, most vajon az vagyok? Vigyáznom kell folyamatosan arra, hogy őszinte maradjak.”¹¹ Ha kiírsz magadból valamit, stílustól és szabályoktól eltekintve, akkor van esélyed rá, hogy magadra ismersz. Jobb esetben. Az irodalom az, ha ezt eléred. Ne ragaszkodjunk a már megírt dolgokhoz. Ki is töröltem egy részt az előbb. Zsákutca volt. Nem baj, minden hasznosul, ami nem, az is. Tehetség, nem tehetség, ez csak frusztrációhalmaz. Kirakni a fejünkből. Amikor írunk, picsába az irodalommal. Ki kell baszni a hóra. Zölddel bekeretezve: Mindig a kontextus dönti el, hogy jó-e egy szó. Nincsenek jó szavak, rossz szavak. A tanítványaimnak is

⁵ A Wikipédia-szócikk szerint fűzfapoéta. Lásd orulunkvincent.blog.hu oldalon: „Jobbdali költők borzalmasan gyöngé versei.” Ezen kívül Tisztelgési kalandok HVJ emlékezete előtt – Fodor Ákos versei, Irodalmi Jelen

⁶ Vö. „Százból ha, százból ha, százból ha egyszer jó. Százból ha egyszer jó, az már nagyon jó.” (Müller Péter Sziámi: 100 bolha)

⁷ „Te igazán költő vagy, ami engem sokszor bosszantani is szokott, mert mindig azt vártam tőled, hogy néha próbálkozz mással, mert ez, hogy úgy mondjam, túl jól megy neked, túlzottan is kézre áll, mármint a vers, de hát ezt eddig nem nagyon sikerült rajtad átverni, pedig annyira boldog lennék, hogyha olvasnám azokat a dolgokat, amiket feltételezek rólad, hogy tudsz” (KE mondja Marno Jánosnak, a Ferenczy Múzeumi Centrum KORTársalgó című sorozatában. Facebookon megnézhető.)

⁸ Mindenki írjon naplót. Nem volt olyan szeminárium, ahol ez ne hangzott volna el.

⁹ Ein jeder Engel ist schrecklich. Rainer Maria Rilke: Duinói Elégiaiák – az első elégia
Hogyha kiáltanék, ki hallana engem / az angyalok rendjéből? és ha netán a szivére / vonna hirtelen egyik: én belepusztulnék / az erősebb lét közelébe. Mert hisz a Szép nem más, / mint az iszonyu kezdete, mit még elviselünk, / s mennyire bámuljuk, mert megveti szenttelenül, hogy / összetiporjon. Iszonyu minden angyal. (Nemes Nagy Ágnes fordítása)

¹⁰ megrendezésre került

¹¹ Bakos Gyöngyi: Hatvanhat, az eredeti szöveg Kukorelly 65. születésnapján hangzott el, jelenleg Facebook-posztban olvasható.

szoktam mondani, színekről külön nem beszélünk. A hatást nézzék, az a piros más, amikor kék mellett van és más, amikor sárga mellett.¹²

IV.

Nulla dies sine linea. Ne teljen el nap írás nélkül.¹³ Nem telik el szeminárium anélkül, hogy ezt elmondaná. Minden nap írni, vagy valamit pepecselni. Kivenni egy hogyot, egy aztánt, egy majdot, egy ést, egy valamit, egyilyent, egyolyant, egy bármit. Kivenni, visszatenni, megint ki, idetenni, odatenni, elejére, végére. Átütni a szintet. Kutakodni, lefelé menni, koncentrálni, valami elementárisat találni. Legyünk extázisban, azaz inkább intázisban. No stílus. Nem jó. Nem kell megtalálni. Nem kell kialakítani. A kialakulás a vég. Legjobb az írásban, hogy folyamatosan csodálkozol, jé, ez meg hogy került ide. Jó, ha látod, hova akarsz kilyukadni, de nem egyenesen átvágni a dzsungelen. Véletlenszerűség nélkül nem érsz sehova. Mint a Sztalkerben:¹⁴ átkelsz a zónán, de nem toronyiránt, hanem erre-arra, szükségszerűen a legváratlanabbul kanyarogva. Nem levágni, nem átvágni. Lépegetni a dzsungelbe. Ha átvágok, unalmas lesz. Hogy lehet elmondani ugyanazokat a dolgokat százszor, ezerszer, hogy nem unja?¹⁵

V.

Kutya kötelesség. *Kutya kötelességünk* könyveket venni, hogy a kultúrát fenntartsuk. Egy politikusnak *kutya kötelessége* a kérdésekre válaszolni. A végrehajtó hatalom feladata, nyugodtan mondhatom, *kutya kötelessége*, hogy ezt a presztízst a költségvetésen keresztül mintegy megteremtteni segítse.¹⁶ És még egyszer, a könyveket meg kell venni, még ha nem is olvassuk el. Lapozzunk bele, kezdjük el, olvassunk száz oldalt, ismerjük ki a trükköket. Abba lehet hagyni.¹⁷ Írjuk össze, miket olvasunk. Megint ott vagyok, mint az elején, dokumentálni, dokumentálni, dokumentálni. Aki ír, muszáj beépíteni a múltat. Vagy legalábbis tudni kell, hogy mit hagy ki.¹⁸

¹² Például Rippl-Rónai József: Öltözködő lányok (piros bútor és sárga fal), 1912–13, Magyar Nemzeti Galéria

¹³ id. Plinius: *Naturalis Historia*, XXXV, 84.

¹⁴ Andrej Tarkovszkij: *Sztalker*, 1979. (IMDb-n 8,2-es.) Húsz éve láttam utoljára, fel is írom, *Sztalker*, újranezni.

¹⁵ Lásd Bakos Gyöngyi, i. m.: „Szerintem szereti, nem tudok mást elképzelni.” Nekem is van válasszom, de nagyon patetikus lenne, itt most csak annyit, hogy a tanítással és az energiákkal van összefüggésben.

¹⁶ A politikáról lehetne egy külön rész, de marad itt. Már az ókori görögök is. Közélet, agora, te hülye vagy, ha nem élsz közéletet, ha nem veszel részt a politikában. Politizálni kéne, a polisz ügyeinek az érdekében kellene a közéletet vezetni, és nem a részérdek szerint. LMP, Schiffert és Karácsonyt szereti.

¹⁷ Hogy abba lehet hagyni, nagy szabadságot jelent azóta is, addig úgy voltam, könyvet minden esetben végigolvasunk.

¹⁸ Sorolja, én viszont nem sorrendben írom. Né/ma. Tanulmányok a magyar neoavantgárd köréből, Marno János, Csáth Géza naplói, Thomas Mann naplói, Jeles András: Monteverdi birkózókör, Pin-

VI.

Aranyt nem tehetem csak lábjegyzetbe. Ha az irodalom foci lenne, akkor a magyarok közül csak Arany János kapna helyet a világválogatott csapatban, szokta mondani. Ebben a mondatban benne van a két kedvenc, Arany és a foci. A futball a legjobb metaforája a létezésnek, háború, de nem halnak meg benne. Meg kell becsülni, mert a háború szublimált változata. A férfitársadalomba való beavatódás terepe.¹⁹

VII.

Mindenki nyugodjon le a picsába, aki akar, az írjon. Megjegyzem, úgy teszel jól, ha magadnak írsz. Magunknak csináljuk, és ha magunkat tudjuk szórakoztatni, lefoglalni vele, van esély arra, hogy másokat is lefoglaljunk. A művészettől elvárni vagy eltiltani, a hogyan helyett a mit nézni súlyos félreértés. Minden (a) forma, ezt vedd szigorúan és egy-az-egyben, ha bármit érteni akarsz.²⁰ Szavak, sorrend, struktúra. Lemegyünk az alapokig. Ne engedd meg magadnak, hogy ne legyél jó.

VIII.

A művészet testi dolog, az érzékekre kell hasson. Az élvezet szót még leírom párszor, különféle ábrákat rajzolok köré, valószínűleg itt sokat beszélt erről, ha volt időm firkálni. A következő ezzel kapcsolatos mondat, hogy a műalkotás szintetikus drog. A drog szót már egyszer leírtam, akkor az olvasás mint kapudrog összefüggésben. Még egyszer leírom, műÉLVEZET, mondom is később a tanítványaimnak, a művészet az élvezetekről szól.²¹

tér Béla bármi, Tózsér Árpád: A kifordított ember, Mészöly, Mándy, Ottlik, Petri, Tandori, Csaplár, Dobai Péter, Oravecz, Tolnai, Végel, Domonkos, Nemes Nagy, Nemes Nagy-anekdota, „Csörög a telefonod a kies Szondy 40-ben, harmadik emelet, huszonkettő, és egy rekedtes hang beleszól, Nemes Nagy Ágnes vagyok. Mellbevágott. Hogy nekik, úgymond, fogalmuk sincs a fiatal irodalomról, intézzük mi, a Györével.” Azt is felírom, hogy tejszínhabos málna. Miért írom fel, hogy tejszínhabos málna? Lengyel Balázs alsógatyában. Nem. Lengyel Balázs lefekszik a kanapéra, mert fáj a háta. Lakatos volt rövidgatyában. Népi-urbánus vita, Szabó Magda, Borbély Szilárd: Nincstelenség „kötelező olvasmány”, Margócsy István: Petőfi-monográfia, kötelező!, Garaczi, Németh Gábor, EP, Nádas, Háy János: A gyerek, Tóth Kriszta: Akvárium, Spiró, Kertész, Parti Nagy, Tompa Andrea, Dragomán, Péterfy, Tasnádi Attila, Bálint István (ő vajon a Bálint Endre fia?), rengeteg név, régi folyóiratok, mennyi mindent nem tudok, te jó isten, Szentjóbó, Erdély Miklós, Hajas, prózafordulat, hivatalosan máskor, szerinte neoavantgárd. Arany, Arany, Arany, Arany gyárilag nem tud hibázni.

¹⁹ Lásd „Hölgyeket most elveszítjük” és „Nők részéről lesszabály tüntető meg nem értése” (ennek kapcsán vita a női élsportról, idegességemben kiabáltam és csapkodtam).

²⁰ „Szoros rend van és bölcs művészet / a dolgok viszonyában: s ez a Forma / teszi Isten képévé az Egészet. / A felsőbb lények itt lelnék a nyomra” (Dante: Isteni színjáték, fordította: Babits Mihály)

²¹ Kihagyok egy fontos tételt a sznobizmusról, de nem fér bele minden, mindenestre sznobéria nélkül nem megy, ezt alá is húzom, és mellette bekeretezem Wagnert. Nem tudom, mit mondott már erről. A kettő nyilván összefügg. Vallomás: Bandit akkor kedveltem meg, amikor azt mondta, a kedvence Matthias Grünewald Isenheimi oltára. Mindig kérdezem a tanítványaimat, kinek, mi

IX.

Kilenc évet kell várni, mondja Horatius, megírom, érlelem, pihentetem, javítom, pihentetem. Kilenc évig érlelni, hidegen olvasni. Lehet hidegen olvasni, idegenként, csak hagyni kell, hogy hűljön. Nincs kilenc év, senkinek nincs, vedd metaforának, legyen kilenc hét, kilenc súlyos perc, kilenc óra, kilenc pillanat, kilenc levegővétel, valami kilenc legyen benne.²²

a kedvence. Minden csoportban mondják Leonardót, ritkábban Michelangelót, Raffaellót soha. Mindig van, aki Munkácsyt mondja. Visszakérdezek. Munkácsy? Mit szeret ma egy tizenéves vagy huszonéves Munkácsyn, ne idegesítsen már, Dalí is van, és az impresszionisták, Van Gogh és mostanában Frida Kahlo. Grünewaldot nem mondják. Aki Grünewaldot mondja, biztosan tud valamit a létezésről.

²² Felírtam a lap tetejére: Kukorelly 70, ahogy elmentettem a dokumentumot, csoda folytán, Kukorelly 71 lett. Hát akkor ez menjen így, ilyen magától értetődően egyszerűen, még jó sokáig.